

ARTUR GRUSZCZAK

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0002-3450-8377

artur.gruszczak@uj.edu.pl

Europejska Akademia Wywiadowcza jako przykład francuskiego imaginarium bezpieczeństwa europejskiego

The Intelligence College in Europe as an example
of the French imaginary of European security

Słowa kluczowe:

Francja, wywiad,
bezpieczeństwo, imaginarium

Keywords:

France, intelligence,
security, imaginary

Europejska Akademia Wywiadowcza jako przykład francuskiego imaginarium bezpieczeństwa europejskiego

Powołanie Europejskiej Akademii Wywiadowczej (ang. Intelligence College in Europe, ICE) z inicjatywy Francji miało na celu stworzenie sieciowej struktury formującej i krzewiącej europejską kulturę wywiadowczą. Akademia była projekcją francuskiego imaginarium bezpieczeństwa europejskiego w szerokiej europejskiej przestrzeni kulturowej w celu ukształtowania i ugruntowania wzorców kultury wywiadowczej wzmacniającej praktykę współpracy na rzecz bezpieczeństwa na kontynencie europejskim. Realizacja tej inicjatywy natrafiała na trudności związane z europeizacją procesu instytucjonalizacji francuskiego projektu i niską skutecznością aktywności Akademii pozbawionej efektywnego przywództwa Francji. Ograniczeniem była też słaba recepcja francuskiego imaginarium przez praktyków i ekspertów uczestniczących w przedsięwzięciach Europejskiej Akademii Wywiadowczej. Sposobem powrotu do promowania imaginarium europejskiej kultury wywiadowczej jest ustanowienie skutecznego i prawomocnego przywództwa w Akademii, do którego Francja jest szczególnie predestynowana.

The Intelligence College in Europe as an example of the French imaginary of European security

The establishment of the Intelligence College in Europe on the initiative of France aimed at creating a network structure which would form and diffuse a European intelligence culture. The College was a projection of the French imaginary of European security in the broad European cultural space in order to shape and consolidate the models of intelligence culture strengthening the practice of security cooperation on the European continent. The implementation of this initiative encountered difficulties related to Europeanization of the process of institutionalization of the French project and the low effectiveness of the College's activities, lacking an effective French leadership. Another limitation was the poor reception of the French imaginary by practitioners and experts participating in the projects of the Intelligence College in Europe. Prospects for a promotion of the imaginary of the European intelligence culture are subject to the establishment of an efficient and legitimate leadership in the College, to which France is especially predestined.

5 marca 2019 r. w Paryżu¹ prezydent Republiki Francuskiej Emmanuel Macron w przemówieniu do przedstawicieli 66 krajowych służb wywiadowczych z 30 krajów europejskich oraz urzędników UE stwierdził: „Wierzę, że współpraca dwustronna, kluby międzyrządowe, struktury wspólnotowe będą jeszcze skuteczniejsze, jeśli stworzymy wspólną kulturę między różnymi służbami wywiadowczymi, jeśli odniesiemy sukces w sferze wywiadu, tak jak to czynimy i co promujemy w sprawach wojskowych, dla rozwoju prawdziwej wspólnoty”².

Spotkanie w Paryżu z udziałem ponad 300 osób – funkcjonariuszy służb wywiadowczych, ekspertów i naukowców – dało silny impuls do odbudowy europejskiej współpracy wywiadowczej. Nowe wyzwania i stare zagrożenia były powodem wywierania coraz większej presji na rządy i instytucje ponadnarodowe. Terroryzm, przestępczość międzynarodowa, piractwo, agresja zbrojna i szpiegostwo przemysłowe wykorzystywały słabości i ograniczenia w wymiarze wewnętrznym i zagranicznym polityk bezpieczeństwa państw europejskich. Wystawiały również na próbę ich zdolności i możliwości w zakresie skutecznego wykrywania i odpowiedniego reagowania na te zagrożenia. Wstrząsające ataki terrorystyczne w Paryżu w 2015 r. oraz w kolejnych latach w wielu miastach europejskich ujawniły wady i luki w krajowych systemach antyterrorystycznych. Podniosły także na nowo zasadniczą kwestię stworzenia możliwości wymiany informacji wywiadowczych w celu zapobiegania i zwalczania terroryzmu i przestępczości zorganizowanej.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie procesu instytucjonalizacji współpracy między krajami europejskimi zmierzającej do doskonalenia umiejętności wywiadowczych na poziomie strategicznym oraz ułatwiania tworzenia sieci kontaktów między krajowymi służbami wywiadowczymi we współpracy z ekspertami akademickimi i działaczami społeczeństwa obywatelskiego. Europejska Akademia Wywiadowcza (EAW, ang. Intelligence College in Europe, ICE), powołana w 2019 r. z inicjatywy

- 1 Badania prowadzone w celu przygotowania niniejszej publikacji zostały sfinansowane ze środków Priorytetowego Obszaru Badawczego Society of the Future w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” w Uniwersytecie Jagiellońskim.
- 2 E. Macron, *Discours devant le Collège du renseignement en Europe*, [online] 5 III 2019 [dostęp: 12 V 2021]: <<https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-2575-fr.pdf>>.

Francji, jest przedmiotem analizy pod kątem projekcji imaginarium bezpieczeństwa europejskiego jako zabiegu konsolidującego francuskie ambicje przewodzenia europejskiej polityce bezpieczeństwa i wyznaczania wzorców wspólnej kultury strategicznej łączącej krajowe wspólnoty wywiadowcze. Unia Europejska i jej państwa członkowskie od wielu lat dążą do rozwoju współpracy w dziedzinie wywiadu i zwiększenia efektywności działań wywiadowczych. Wymiana doświadczeń, wiedzy fachowej, dobrych praktyk i metod szkoleniowych była jednym z wymiarów tej współpracy, mającym na celu przyczynienie się do powstania w UE kultury wywiadu strategicznego³. Jednak w ciągu ostatnich kilku lat współpraca ta doświadczyła sporych niepowodzeń i ograniczeń. Inicjatywa powołania EAW i jej dotychczasowa działalność jest ważnym i interesującym przykładem wysiłków zmierzających do uruchomienia formuły wychodzącej poza dość hermetyczny świat służb wywiadowczych. Co ważniejsze, inicjatywa ta wyszła od Emmanuela Macrona i angażowała przedstawicieli władz Francji, wpisując się w szerszy kontekst francuskiej wizji bezpieczeństwa i współpracy w Europie.

Hipoteza wiodąca, postawiona w niniejszym artykule, zakłada, że projekt Europejskiej Akademii Wywiadowczej jest francuską odpowiedzią na zmienną dynamikę europejskiej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, jak również ograniczone efekty tej współpracy. Odwołując się do koncepcji imaginarium bezpieczeństwa, hipoteza głosi, iż projekt EAW jest projekcją francuskiego imaginarium bezpieczeństwa europejskiego w szerokiej europejskiej przestrzeni kulturowej w celu ukształtowania i ugruntowania wzorców kultury wywiadowczej wzmacniającej praktykę współpracy na rzecz bezpieczeństwa i obrony w UE i – szerzej – na kontynencie europejskim. Dodatkowa hipoteza opiera się na twierdzeniu, iż brak konsekwentnego podtrzymywania tej projekcji przez francuskie przywództwo w EAW jest powodem ograniczonego efektu działań Akademii i delegitymizacji imaginarium europejskiej kultury wywiadowczej.

3 Zob. J.-M. Palacios, *EU intelligence: On the road to a European Intelligence Agency?*, [w:] *Intelligence Law and Policies in Europe. A Handbook*, red. J.-H. Dietrich, S. Sule, Verlag C. H. Beck, München 2019, s. 201-234; A. Gruszczak, *Europejska wspólnota wywiadowcza. Prawo – instytucje – mechanizmy*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2014; G. Conrad, *Situational Awareness for EU Decision-making: The Next Decade*, „European Foreign Affairs Review” 2021, vol. 26, no. 1, s. 55-70, DOI: 10.54648/eerr2021006.

Metodologia zastosowana w badaniach opiera się na podejściu jakościowym właściwym studiom wywiadowczym jako poddyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Obejmuje metodę śledzenia procesu w wariacie dedukcyjnym, która pozwala zidentyfikować mechanizmy przyczynowe, zrekonstruować motywacje poszczególnych podmiotów, a także wyjaśnić określone decyzje w kontekście dynamiki toczącego się procesu⁴. Obserwacja przyczynowości i jej efektów w odniesieniu do zagadnień bezpieczeństwa jest istotna nie tylko ze względu na czynniki niepewności kształtujące środowisko bezpieczeństwa, ale także z uwagi na logikę procesu decyzyjnego i korelacji działań odnoszących się do tego środowiska. Instytucjonalizacja EAW oraz funkcjonowanie Akademii jako platformy współpracy podmiotów zaangażowanych w działalność wywiadowczą stanowią przekonujące podstawy empiryczne do zastosowania metody śledzenia procesu. Od idei założycielskiej (przemówienie prezydenta Macrona na Sorbonie w 2017 r.) przez inicjację EAW (konferencja w Paryżu w 2019 r.) po sformalizowanie platformy (spotkanie w Zagrzebiu w 2020 r.) – działania związane z proklamowaniem i instytucjonalizacją EAW cechowały się konsekwentnym wprowadzaniem do projektu europejskiej współpracy wywiadowczej francuskiego imaginarium bezpieczeństwa.

Istotną determinantą wyboru metody śledzenia procesu było zastosowanie techniki wywiadów swobodnych lub częściowo ustrukturyzowanych w związku z niedoborem lub niepełnością źródeł pierwotnych oraz dość skromnej literatury przedmiotu. Badania w zakresie międzynarodowej współpracy wywiadowczej są przedsięwzięciem niełatwym i uciążliwym, na które zasadniczy wpływ mają zasady ochrony informacji niejawnych. Informacje wykorzystane w badaniach relacjonowanych w niniejszym artykule uzyskano za pomocą połączenia analizy źródeł zastanych, osobistych wywiadów z urzędnikami wysokiego szczebla EAW i UE oraz z przedstawicielami krajowych organów wywiadowczych, a także z niektórymi ekspertami i naukowcami zajmującymi się problematyką wywiadowczą,

4 Zob. K. Ławniczak, *Process tracing. Śledzenie mechanizmów przyczynowych*, [w:] *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, red. K. Ławniczak, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013; A. Gałganek, *Metoda śledzenia procesu i mechanizmy przyczynowe w badaniu stosunków międzynarodowych*, „Przeгляд Politologiczny” 2018, nr 2, s. 7–30, DOI: 10.14746/pp.2018.23.2.1.

którzy zgodzili się na bezpośrednią lub internetową rozmowę. W okresie od czerwca 2021 r. do czerwca 2022 r. przeprowadzono 11 wywiadów swobodnych lub częściowo ustrukturyzowanych w formie rozmów bezpośrednich, telefonicznych oraz wideokonferencji (na platformach komunikacji online)⁵. Ze względu na ograniczenia dotyczące bezpośrednich spotkań, spowodowane pandemią COVID-19, do 18 ekspertów i naukowców posiadających duże doświadczenie w studiach wywiadowczych rozesłano ankietę zawierającą sześć pytań otwartych. Część potencjalnych respondentów i rozmówców, do których zwrócono się w celu przeprowadzenia wywiadu lub konsultacji, nie udzieliła żadnej odpowiedzi, unikając w ten sposób jakiegokolwiek zaangażowania w prowadzone badania nad EAW. Taka reakcja była typowa dla francuskich ekspertów i uczonych.

Imaginarium bezpieczeństwa europejskiego: zarys teorii

Polityczność integracji europejskiej wprowadza element sporu między konkurencyjnymi projektami i wyobrażeniami ich skutków. Prym w tym sporze wiodą państwa członkowskie, które dążą do realizacji swych interesów i strategicznych planów, ujmując je w kategoriach zbiorowych przedstawień kształtujących rzeczywistość w wymiarze wyobrażeniowym i symbolicznym.

5 Wykaz rozmówców:

- Funkcjonariusz #1 – przedstawiciel administracji EAW, były francuski dyplomata i urzędnik resortów spraw zagranicznych i obrony;
- Funkcjonariusz #2 – urzędnik wysokiego szczebla Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych;
- Funkcjonariusz #3 – były urzędnik wysokiego szczebla Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych;
- Funkcjonariusz #4 – były francuski dyplomata i urzędnik Ministerstwa Spraw Zagranicznych;
- Funkcjonariusz #5 – urzędnik wysokiego szczebla Europejskiego Kolegium Bezpieczeństwa i Obrony;
- Funkcjonariusz #6 – były urzędnik wysokiego szczebla Komisji Europejskiej;
- Funkcjonariusz #7 – przedstawiciel służb wywiadowczych Belgii;
- Funkcjonariusz #8 – przedstawiciel służb wywiadowczych Łotwy;
- Funkcjonariusz #9 – przedstawiciel służb wywiadowczych Hiszpanii;
- Funkcjonariusz #10 – przedstawiciel administracji EAW, były wysoki urzędnik Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych;
- Funkcjonariusz #11 – urzędnik wysokiego szczebla Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych.

Znaczenie danego państwa i jego sprawcza rola w procesach ponadnarodowych zależy w zasadniczej mierze od przeniesienia imaginarium (idei-obrazów) własnego społeczeństwa na poziom wspólnoty międzynarodowej i ujęcia go w konwencji uniwersalistycznej. Jak pisał Bronisław Baczko, za pomocą imaginarium społeczeństwa „nadają sobie tożsamość, postrzegają swoje wewnętrzne podziały, legitymizują swoją władzę i wypracowują modele stanowiące wzór do naśladowania dla swoich członków”⁶.

Współcześni filozofowie i politolodzy rozszerzyli refleksję nad procesami symbolicznymi na społeczeństwa, państwa, a także wspólnoty ponadpaństwowe⁷. Niewątpliwie fundamentalne znaczenie miały poglądy sformułowane przez francuskiego filozofa Corneliusa Castoriadis w latach 60. i 70. XX w., określające społeczeństwo jako instytucję wyobrażoną, jako „symboliczną, społecznie usankcjonowaną sieć, w której składnik funkcjonalny i składnik wyobraźniowy łączą się w zmiennych proporcjach i relacjach”⁸. Castoriadis postrzegał elementy funkcjonalno-wyobraźniowe przez pryzmat społecznych makrostruktur, natomiast Benedict Anderson przeniósł wzorzec symboliczno-wyobraźniowy na naród definiowany jako wyobrażona wspólnota polityczna⁹. Zwrócił on uwagę na interakcje między nacjonalizmami jako formami aktywnego kształtowania indywidualnej świadomości i zbiorowej (narodowej) tożsamości. W warunkach sprzyjających ekspansjonizmowi i imperializmowi nacjonalizm sprzyja rozprzestrzenianiu symboliki narodowego imaginarium, przekraczaniu granic terytorialnych, kulturowych i mentalnych. Tropem Andersona podążył Charles Taylor, który określił imaginarium społeczne jako sposób, w jaki ludzie wyobrażają sobie swoją społeczną egzystencję, jak dopasowują się do innych, jak układają sprawy w stosunkach z bliźnimi, jak formułują oczekiwania, które są zwykle spełniane. Wyobrażenia społeczne to także głębsze, normatywne pojęcia i obrazy, które leżą u podstaw ludzkich

6 B. Baczko, *Wyobrażenia społeczne. Szkice o nadziei i zbiorowej pamięci*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 19.

7 Zob. E. Hałas, *W kierunku socjologii procesów symbolicznych. Zarys problematyki*, „Studia Socjologiczne” 1998, nr 2 (149).

8 C. Castoriadis, *L'institution imaginaire de la société*, Editions du Seuil, Paris 1975, s. 184.

9 B. Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, wyd. zm., Verso, London – New York 1991, s. 6.

oczekiwań. Imaginarium społeczne w danym czasie można traktować jako zestaw praktyk, które nadają sens społecznym wyobrażeniom i określają możliwość ich racjonalnego zastosowania¹⁰.

Istotnym elementem społecznego imaginarium jest wyobrażenie bezpieczeństwa. Umożliwia ono tworzenie przedstawię (interpretacji) świata, które uświadamiają zarówno osobom mającym wpływ na praktykę bezpieczeństwa państwa, jak i innym podmiotom tych wyobrażeń (narodom, mniejszościom, ruchom społecznym, migrantom) istotę ich zindywidualizowanych i zbiorowych tożsamości. W szczególności wyobrażenia bezpieczeństwa wytwarzają świadomość, kim są wrogowie, w jaki sposób przejawia się zagrożenie z ich strony i jak najlepiej radzić sobie z tymi zagrożeniami. Jako struktury ugruntowanych znaczeń i relacji społecznych imaginaria bezpieczeństwa są sposobami nazywania, porządkowania i reprezentowania rzeczywistości w sferze bezpieczeństwa¹¹. Pretorius zdefiniował imaginarium bezpieczeństwa jako tę część wyobrażenia społecznego, która zajmuje się rozumieniem sfery bezpieczeństwa i tym samym umożliwia stosowanie praktyk bezpieczeństwa. W szczególności imaginarium wpływa na to, jak bezpieczeństwo i niepewność, lub zagrożenie, są konstruowane w świadomości społecznej poprzez ustalanie znaczeń określonych rzeczy, a także odczytywanie tożsamości własnej i innych oraz relacji między tymi poziomami tożsamości¹².

Odnosząc powyższy zarys teorii imaginarium bezpieczeństwa do procesu integracji europejskiej, należy zauważyć, że projekt kształtowania tożsamości bezpieczeństwa i obrony uwzględniający wspólne strategiczne wytyczne i rozwój wspólnej polityki był zdeterminowany wyobrażeniem Unii Europejskiej jako wspólnoty bezpieczeństwa. UE miała rozwijać praktyczne zdolności nadające sens wizjom bezpieczeństwa europejskiego formułowanymi konsensualnie przez aktorów państwowych. Pomijając historyczny

10 C. Taylor, *Modern Social Imaginaries*, Duke University Press, Durham – London 2004, s. 23, 115.

11 M. Mälksoo, *The Politics of Becoming European. A study of Polish and Baltic post-Cold War security imaginaries*, Routledge, London – New York 2010, s. 32–34; M. Wolf, M. Ossewaarde, *The political vision of Europe during the 'refugee crisis': missing common ground for integration*, „Journal of European Integration” 2018, vol. 40, no. 1, s. 33–50, DOI: 10.1080/07036337.2017.1404054.

12 J. Pretorius, *The security imaginary: Explaining military isomorphism*, „Security Dialogue” 2008, vol. 39, no. 1, s. 99–120, DOI: 10.1177/0967010607086825.

projekt europejskiej wspólnoty obronnej, który zakończył się fiaskiem w 1954 r., inicjatywy zgłaszane w ramach Unii Europejskiej cechowały się rozdźwiękiem między wyobrażeniem bezpieczeństwa europejskiego a możliwościami ich praktycznej realizacji: począwszy od francusko-brytyjskiego kompromisu z Saint-Malo (1998), poprzez helsiński cel operacyjny (1999), nowy europejski cel operacyjny (2010), globalną strategię UE (2016), a kończąc na kompasie strategicznym (2022). Co istotne, wyobrażenie bezpieczeństwa europejskiego obejmowało stały element wspólnoty euroatlantyckiej, zinstytucjonalizowanej w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), w której kluczową rolę odgrywają Stany Zjednoczone.

Państwem kontestującym taki stan rzeczy była przede wszystkim Francja, która konsekwentnie wzmocniała elementy percepcji bezpieczeństwa europejskiego jako sfery autonomicznej w wymiarze integracji europejskiej i opartej na realnych zdolnościach gwarantowanych przez wiodące państwa członkowskie UE (tzw. wielką trójkę: Francję, Niemcy i Wielką Brytanię) przy wsparciu pozostałych krajów unijnych. Francuskie imaginarium bezpieczeństwa europejskiego akcentowało mocarstwowość jako element tożsamości Francuzów, a jednocześnie europejskość jako kontekst symboliczno-kulturowy polityki wewnętrznej i zagranicznej Republiki Francuskiej. Zakładało, iż potencjał francuskiego społeczeństwa i państwa jest wystarczający do urzeczywistnienia najistotniejszych idei i wyobrażeń kształtujących tożsamość europejskiej wspólnoty bezpieczeństwa. Szczególną wagę ma aspekt kulturowy, nadający sens kluczowym terminom w świadomości tych, którzy formują bezpieczeństwo europejskie (decydentów, polityków), a także tych, którzy legitymizują imaginarium bezpieczeństwa (społeczeństwo, obywatele). Kultura strategiczna i kultura wywiadowcza zostały uznane za nośniki francuskiego imaginarium bezpieczeństwa czasów niepewności i wysokiej dynamiki zmian w środowisku bezpieczeństwa europejskiego.

Francuskie ambicje w Europie: pokusa przywództwa

Francja jest wyjątkowo aktywnym członkiem wspólnoty europejskiej w sprawach dotyczących bezpieczeństwa i obrony. Istotny dla kwestii współpracy wywiadowczej jest fakt, że Francja od wielu dekad dążyła do zbudowania i utrzymania silnego i sprawnego aparatu wywiadowczego zdolnego do ochrony Republiki Francuskiej i jej obywateli przed poważnymi

zagrożeniami wewnętrznymi (takimi jak terroryzm, radykalizm polityczny, ekstremizm religijny i przestępczość zorganizowana). Celem służb wywiadowczych było również przygotowywanie i wzmacnianie działań sił francuskich za granicą, zwłaszcza w krajach wspólnoty frankofońskiej¹³. Francja czyniła konsekwentne starania w kierunku unowocześnienia swoich zasobów technicznych, usprawnienia struktur organizacyjnych oraz rozwinięcia umiejętności analitycznych i operacyjnych służb wywiadowczych¹⁴. Warto zauważyć, że po opuszczeniu Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię Francja pozostaje jedynym mocarstwem nuklearnym w UE. Jest też najaktywniejszym uczestnikiem misji i operacji w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, nierzadko pełniąc rolę państwa wiodącego w wielonarodowych kontyngentach.

Wymiar kulturowy jest swoistą cechą francuskiej „szkoły wywiadowczej”, z naciskiem na znaczenie czynników kulturowych i kształtowanie swoistej i autentycznej „kultury wywiadu”. Jak zauważają francuscy badacze wywiadu, kultura wywiadowcza jest nieodłącznie powiązana z państwem, ponieważ wywiad jest częścią polityki bezpieczeństwa państwa i odpowiedzialności państwa za ochronę swoich obywateli oraz zapewnienie porządku publicznego¹⁵. Tę zasadę potwierdził na początku lat 90. XX w. admirał Pierre Lacoste, były szef DGSE (służby wywiadu zagranicznego) i jeden z twórców francuskich programów kształcenia i studiów w zakresie wywiadu. Skarżył się na „problem deficytu «kultury wywiadowczej» Francuzów”¹⁶. W podobnym tonie w marcu 2004 r., nieomal w przeddzień „wielkiego wschodniego rozszerzenia UE”, Nicolas Sarkozy, będący wówczas ministrem spraw wewnętrznych Francji, oświadczył, że państwa

- 13 Por. A. Olech, *Zagraniczna aktywność militarna Republiki Francuskiej*, Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2022.
- 14 Zob. C. Faure, *Aux services de la République – Du BCRA à la DGSE*, Fayard, Paris 2004; J.-J. Cécile, *Le renseignement français à l'aube du XXIe siècle*, Lavauzelle, Paris 1998.
- 15 J.-V. Holeindre, B. Oudet, *Les études sur le renseignement en France. Généalogie, structuration et propositions*, „IRSEM Note de recherche” 2018, no. 67, s. 4; P. Hayez, *Après le terrorisme...: quels enjeux pour les services de renseignement?*, „Cahiers de la sécurité” 2010, no. 13, s. 33–38; E. Denécé, G. Arboit, *Intelligence Studies in France*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2010, vol. 23, no. 4, s. 725–747, DOI: 10.1080/08850607.2010.501694.
- 16 P. Lacoste, *Préface*, [w:] *Défense et renseignement*, red. P. Pascallon, Editions L'Harmattan, Paris 1995, s. 12.

wchodzące do UE nie mają niezbędnej „kultury wywiadowczej”, by móc współpracować z pięcioma największymi krajami Unii¹⁷.

Rozważania na temat wywiadu i jego roli w polityce wewnętrznej i zagranicznej państwa w XXI wieku stały się częścią debaty wokół polityki obronnej i bezpieczeństwa Francji w ramach powołanej w sierpniu 2007 r. przez prezydenta republiki komisji ds. Białej Księgi obrony i bezpieczeństwa narodowego. Opublikowana w czerwcu 2008 r., Biała Księga wskazywała na wywiad jako jeden z priorytetów rządu w kontekście jego zdolności do analizy, prognozowania i przewidywania. Postulowała reorganizację francuskiej wspólnoty wywiadowczej według kilku szczegółowych zaleceń, w tym utworzenia akademii wywiadu, która „opracuje program szkoleniowy, prawdziwy «wspólny rdzeń», zdefiniowany przez służby, prowadzony przez nie i usankcjonowany powszechnie uznawanym dyplomem”¹⁸.

Wdrożenie propozycji zawartych w Białej Księdze spowodowało znaczącą przebudowę służb wywiadowczych¹⁹. W 2010 r. na mocy dekretu nr 2010-800²⁰ została powołana Akademia Wywiadu (*L'Académie du renseignement*). Stanowiła ona część nowej architektury francuskiej wspólnoty wywiadowczej, tworzonej na gruncie reform realizowanych przez Nicolasa Sarkozy'ego podczas jego prezydentury w latach 2007-2012²¹. Ich celem było kształcenie i szkolenie kadr służb wywiadowczych, umacnianie więzi we francuskiej wspólnocie wywiadowczej, a także – co nie mniej ważne – „szerzenie kultury wywiadowczej”²².

17 Cytowany przez *Le Figaro*, Sarkozy powiedział: „*Entre nous cinq, nous avons la même culture du renseignement, cela va plus vite. Les dix pays entrants, reconnaissons-le, n'ont aucune culture du renseignement, ils fonctionnent différemment...*” – *Paris et Berlin lancent un «G 5» de l'antiterrorisme*, „*Le Figaro*”, 20-21 III 2004, s. 5.

18 *Défense et sécurité nationale. Le Livre Blanc*, Odile Jacob/La Documentation Française, Paris 2008, s. 135.

19 S.-Y. Laurent, *Pour une véritable politique publique du renseignement*, Institut Montaigne, Paris 2014, s. 18-20.

20 *Décret n° 2010-800 du 13 juillet 2010 portant création de l'académie du renseignement*: <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000022481056/>> [dostęp: 5 V 2021].

21 G. Inchaurrega, *Académie du renseignement*, [w:] *Dictionnaire du renseignement*, red. H. Moutouh, J. Poirot, Perrin, Paris 2018, s. 35.

22 Zob. Art. 2, *Décret n° 2010-800...* Por. J. Gryz, *Francuska „Biała Księga” – obrona i bezpieczeństwo narodowe*, „*Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*” 2019, nr 4, s. 87-109, DOI: 10.34862/rbm.2010.7.

W kolejnej edycji Białej Księgi, w 2013 r., podkreślono, że „Akademia Wywiadu, utworzona w 2010 r. i oddana pod zwierzchnictwo Premiera [...] przyczynia się do zacieśniania więzi i powstawania wspólnej kultury we francuskiej wspólnocie wywiadowczej. Ta wspólnota jest rdzeniem większej struktury, która w razie potrzeby może aktywować liczne służby i departamenty państwowe”²³. Biała Księga w marginalnym stopniu odnosiła się do współpracy międzynarodowej, z wyjątkiem niektórych działań wywiadowczych na potrzeby strategiczne i operacyjne misji wojskowych prowadzonych pod egidą UE. Jak zauważa Lledo-Ferrer, Francja postrzegła perspektywy skutecznej europejskiej współpracy w dziedzinie wywiadu przez pryzmat przeciwieństw: „wymiana i fragmentacja, suwerenność i multilateralizm, konkurencja i współpraca, nieformalność i instytucjonalizacja, UE i NATO”²⁴. Wskutek tego istniały poważne i wielorakie ograniczenia i przeszkody odnośnie do silniejszego zaangażowania Francji w aktywizację współpracy wywiadowczej i dzielenia się informacjami i raportami wywiadowczymi na płaszczyźnie UE. Nie zmieniły tego nawet tragiczne konsekwencje zamachów terrorystycznych we Francji w 2015 r.

Jednak w 2016 r. w nowych okolicznościach, wywołanych referendum w sprawie brexitu w Wielkiej Brytanii i przyjęciem Globalnej Strategii UE, część francuskiego establishmentu politycznego dostrzegła szansę na zwiększenie roli Republiki Francuskiej w polityce europejskiej i wysunięcie projektów, które wzmocniłyby pozycję Francji w Europie i na arenie światowej, zwłaszcza względem Stanów Zjednoczonych, bez ponoszenia znacznych kosztów finansowych i politycznych. Te ambicje wyrażał Emmanuel Macron, konsolidując część francuskiego elektoratu wokół utworzonego przezeń ruchu politycznego *En Marche!*, a jego narracja okazała się wystarczająco skuteczna, by dać mu prezydenturę Republiki w 2017 r.

Kwintesencją francuskich ambicji objęcia europejskiego przywództwa było przemówienie na temat przyszłości Europy wygłoszone przez Emmanuela Macrona 27 września 2017 r. na paryskiej Sorbonie. Nakreślił on swoją wizję nowej, silnej i suwerennej Europy, obdarzonej znacznie większymi uprawnieniami, zdolnej skutecznie radzić sobie z wieloma wyzwaniem

23 *Livre blanc. Défense et sécurité nationale 2013*, Direction de l'information légale et administrative, Paris 2013, s. 69.

24 Y. Lledo-Ferrer, *Europe et renseignement: de la raison d'État à la raison d'États?*, „Revue Défense Nationale” 2019, no. 819, s. 2.

stojącymi przed państwami i społeczeństwami Unii Europejskiej. Obrona europejska była jednym z głównych obszarów polityki, wymagającym znaczącej modernizacji. Prezydent Francji stwierdził, że Europa powinna budować autonomiczne zdolności operacyjne, którymi uzupełni potencjał NATO. Macron wskazał jednak na poważną przeszkodę w dalszym rozwoju wspólnych projektów i przedsięwzięć obronnych: „To, czego Europie, Europie obronnej, brakuje dziś najbardziej, to wspólna kultura strategiczna. Nasza niezdolność do współpracy w przekonujący sposób podważa naszą wiarygodność jako Europejczyków. Nie mamy tych samych kultur, czy to parlamentarnych, historycznych czy politycznych, czy tej samej wrażliwości. A tego nie da się zmienić w jeden dzień. Ale proponuję, by spróbować od razu budować tę wspólną kulturę, proponując europejską inicjatywę interwencyjną mającą na celu rozwój wspólnej kultury strategicznej”²⁵. Wymieniając wspólne siły interwencyjne, wspólny budżet obronny i wspólną doktrynę jako cele Europy na kolejną dekadę, powrócił do kwestii kultury strategicznej, stwierdzając: „Chcę, aby ta wspólna kultura była poszerzana, w walce przeciwko terroryzmowi, na nasze służby wywiadowcze. Dlatego chciałbym, żeby powstała Europejska Akademia Wywiadu, aby wzmocnić więzi między naszymi krajami poprzez szkolenia i wymianę”²⁶.

Wdrożenie tak ambitnego programu było dla władz francuskich trudnym wyzwaniem. Kolejne przemówienia Macrona, spektakularne wypowiedzi i kontrowersyjne propozycje dotyczące roli Europy i Francji w globalnym systemie bezpieczeństwa, były postrzegane nie tylko jako powiew świeżości w dyskusji o integracji europejskiej, ale także jako wyraz tradycyjnych ambicji francuskich władz na arenie europejskiej i ogólnoświatowej. Mieszane reakcje na najśmielsze propozycje, takie jak europejska inicjatywa interwencyjna, aktywizacja PESCO oraz budowa europejskiej autonomii strategicznej, wskazywały na poważne trudności w skutecznej realizacji prezydenckiego planu. Rok po przemówieniu na Sorbonie dorobek Macrona został oceniony jako „w najlepszym razie przeciętny”²⁷.

25 *Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique*, 26 IX 2017: <<https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-795-fr.pdf>> [dostęp: 12 V 2022].

26 Tamże.

27 L. Schuette, *One year since Macron's Sorbonne speech: Plus ça change?*, „CER Insight” [online], 25 X 2018, s. 3: <https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_LAS_25.10.18.pdf> [dostęp: 2 XI 2018].

By dostarczyć namacalne dowody wykonalności francuskich propozycji, pałac prezydencki (l'Élysée) postanowił wprowadzić w życie idee Europejskiej Akademii Wywiadu.

Europejska Akademia Wywiadowcza jako platforma promująca europejską kulturę wywiadowczą

Spotkanie inaugurujące Europejską Akademię Wywiadowczą odbyło się w Paryżu 5 marca 2019 r. w obecności prezydenta Macrona i czołowych funkcjonariuszy francuskiego wywiadu, a także przedstawiciele kilkudziesięciu służb wywiadowczych z 30 krajów (UE oraz Norwegii i Szwajcarii). Cele i zasady nowej inicjatywy przedstawił sam Emmanuel Macron. Odnosił się wprost do swojego pierwotnego pomysłu przedstawionego w przemówieniu na Sorbonie, a następnie zwrócił uwagę na wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego, które wymagają wspólnej odpowiedzi i połączonych wysiłków w szerokim obszarze bezpieczeństwa europejskiego. Wskazał na zidentyfikowane wcześniej ograniczenia i słabości, takie jak prymat suwerennych prerogatyw instytucji narodowych, różnice między krajowymi systemami wywiadowczymi i standardami wymiany informacji, nieufność i niechęć do dzielenia się danymi wywiadowczymi. Po raz kolejny podkreślił brak wspólnej kultury bezpieczeństwa, „wspólnej gramatyki”, która sprawia, że krajowe służby wywiadowcze w głębi duszy mówią w ich ojczystych językach i kultywują kulturę tajemnicy, głęboko zakorzenioną w „DNA ludzi wywiadu”²⁸. Remedium na te słabości i ograniczenia należy szukać w międzynarodowej sieci łączącej praktyków wywiadu, ekspertów i edukatorów na gruncie wspólnej kultury wywiadowczej.

W Paryżu odbyły się również spotkania polityczne poświęcone koncepcji, organizacji i funkcjonowaniu EAW. Kilka państw (Hiszpania, Włochy, Chorwacja i Wielka Brytania) wykazywało szczególną aktywność i deklaroowało chęć promowania wspólnego przedsięwzięcia. Uzgodniono roboczą formułę działalności EAW, naśladującą unijny model prezydencji i trojki. Pierwszą prezydencję (przez dwanaście miesięcy, od lutego do stycznia następnego roku) objęła w lutym 2020 r. Chorwacja, zastąpiona później przez Wielką Brytanię, a następnie Włochy. 26 lutego 2020 r. w Zagrzebiu

28 *Discours devant le Collège du Renseignement en Europe...*

odbyło się spotkanie, którego celem było nadanie EAW bardziej formalnego kształtu jako międzyrządowej sieci zajmującej się edukacją wywiadowczą i udostępnianiem wiedzy o wywiadzie. Chorwacka stolica gościła przedstawicieli tylko 23 państw. Siedem rządów²⁹ wybrało status „partnera”, który wyłączał je z mechanizmów decyzyjnych i ograniczał udział w niektórych działaniach Akademii, pozbawiając również możliwości uczestniczenia w poufnych spotkaniach członków EAW.

Uczestnicy spotkania w Zagrzebiu podpisali list intencyjny, w którym nakreślili przesłanki powstania Akademii oraz zdefiniowali misję, mandat i zasady współpracy. Interesujące i znaczące było to, że sygnatariusze stanowili amalgamat różnych podmiotów: od krajowych służb wywiadowczych przez przedstawicieli rządów po wyższe uczelnie³⁰. W liście intencyjnym zadeklarowano, że EAW jest dobrowolną „platformą refleksji, dzielenia się i oddziaływania”³¹. Zadaniem Akademii jest stymulowanie poglądów zawodowych i akademickich na szeroki zakres tematów związanych z wywiadem oraz rozpowszechnianie efektów takiej refleksji z zamiarem przyczynienia się do rozwoju strategicznej kultury wywiadowczej w Europie. Głównym celem EAW jest ożywienie strategicznego dialogu na trzech poziomach. Po pierwsze, poziom nieoperacyjny łączący kierownictwo krajowych struktur wywiadowczych dla umożliwienia im wymiany doświadczeń. Po drugie, współpraca między służbami wywiadowczymi a środowiskiem akademickim, włączywszy seminaria i publikacje, a także wdrożenie programu akademickiego adresowanego do funkcjonariuszy wywiadu. Po trzecie, komunikacja środowisk wywiadowczych z krajowymi i europejskimi decydentami, a także z obywatelami w celu podnoszenia świadomości w kwestiach związanych z wywiadem.

Chociaż sygnatariusze listu intencyjnego stwierdzili, że Akademia „nie ma osobowości prawnej ani fizycznych przesłanek”³², postanowili ustalić

29 Bułgaria, Grecja, Irlandia, Luksemburg, Polska, Słowacja i Szwajcaria.

30 Sygnatariuszem ze strony Rumunii był rektor Narodowej Akademii Wywiadu im. Michała Walecznego (Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, ANIMV).

31 W j. francuskim: *réflexion, partage, rayonnement*.

32 *Letter of Intent concerning the development of the Intelligence College in Europe*: <<https://www.intelligence-college-europe.org/wp-content/uploads/2020/03/LoI-English.pdf>> [dostęp: 3 III 2020].

pewne ramy instytucjonalne dla organizacji ICE. Komitet Sterujący, składający się z 23 przedstawicieli krajowych, jest organem wykonawczym podejmującym jednomyślne decyzje w sprawach Akademii. Stały Sekretariat, wspierany przez trojkę, oferuje wsparcie administracyjne dla Komitetu Sterującego i prezydencji, a także koordynuje bieżące formy aktywności w ramach EAW. Siedziba Stałego Sekretariatu znajduje się w Paryżu, jej szef jest nominowany przez rząd francuski i zatwierdzany konsensualnie przez Komitet Sterujący³³.

Luźna, sieciowa formuła funkcjonowania EAW została dopasowana do francuskiego imaginarium bezpieczeństwa europejskiego stworzonego przez Emmanuela Macrona i realizowanego przez władze francuskie od początku jego prezydentury. Projekcja szczytnego ogólnoeuropejskiego dzieła budowy wspólnoty kulturowej w odniesieniu do doskonalenia procesów decyzyjnych w zakresie bezpieczeństwa europejskiego poprzez współpracę wywiadowczą dokonała się w imponującej i mobilizującej formie na spotkaniu w Paryżu w 2019 r. Stwarzało to silne wrażenie, że francuska inicjatywa stanowi ważną instytucjonalną nowość w zanikającej współpracy wywiadowczej między państwami członkowskimi UE i ich europejskimi partnerami. Wkrótce jednak francuskie imaginarium zdezystało się z kilkoma praktycznymi dylematami towarzyszącymi rozwojowi EAW. Wśród nich najistotniejsza była europeizacja tego projektu skutkująca jego podsterownością. Słaby okazał się też odbiór tegoż imaginarium przez praktyków wywiadu uczestniczących w projekcie.

Co do pierwszej kwestii, należy zaznaczyć, że francuskie imaginarium i jego projekcja założycielska, mająca miejsce w Paryżu w marcu 2019 r., ugruntowały przekonanie o konstytutywnej roli rządu francuskiego i oczekiwanie ugruntowania francuskiego przywództwa w tej inicjatywie zgodnie z logiką ramowego projektu „Europy obronnej” i połączonej z nią europejskiej autonomii strategicznej. Niemniej Francja chciała uniknąć wrażenia zdominowania EAW i zdecydowała preferowała „europeizację” projektu poprzez dzielenie się odpowiedzialnością za jego realizację z państwami w nim uczestniczącymi i cedując obowiązek kierowania bieżącymi pracami na państwo sprawujące prezydencję. Skutkiem tego początkowy impet został utracony wraz z niewielką aktywnością państw kierujących pracami

33 Wypowiedź funkcjonariusza #1, czerwiec 2021 r.

Komitetu Sterującego (z wyjątkiem inauguracyjnej prezydencji Chorwacji) i wieloma nierozstrzygniętymi kwestiami dotyczącymi praktycznych efektów funkcjonowania Akademii. Spotkanie w Zagrzebiu w 2020 r. pokazało, że wiele państw preferowało taktykę „poczekamy, zobaczymy” lub były sceptycznie nastawione do swoich możliwości wniesienia wkładu w rozwój EAW, a tym bardziej osiągnięcia praktycznych korzyści w wymiarze współpracy wywiadowczej³⁴. Stały Sekretariat, działający od czerwca 2020 r., w dość chaotyczny sposób starał się inicjować działania Akademii, zwracając się do instytucjonalnych partnerów z państw członkowskich z zaproszeniem do zorganizowania wydarzenia pod egidą EAW. W ostateczności Sekretariat dołączał do już zaplanowanych wydarzeń, takich jak np. La Fabrique Défense, zorganizowana z inicjatywy francuskiego Ministerstwa Sił Zbrojnych z zamiarem krzewienia europejskiej kultury strategicznej wśród młodzieży z całej Europy.

Drugi problem dotyczy małej siły oddziaływania imaginarium bezpieczeństwa europejskiego na decydentów i praktyków, w szczególności w sferze wywiadowczej, których doświadczenia z współpracy europejskiej są niezbyt budujące. Prowadzone od połowy pierwszego dziesięciolecia XXI w. działania w kierunku budowy europejskiej wspólnoty wywiadowczej w wymiarze strategicznym zostały zahamowane w połowie kolejnej dekady, a w wymiarze operacyjnym – zastopowane. Nieufność między służbami wywiadowczymi poszczególnych państw, niski poziom wymiany informacji, wątpliwości formalno-prawne oraz skutki penetracji niektórych struktur przez obce służby wywiadowcze złożyły się na obraz kryzysu europejskiej współpracy wywiadowczej, szczególnie widocznego w trakcie lansowania przez Francję projektu tworzenia europejskiej kultury wywiadowczej. Z tego powodu wielu przedstawicieli służb wywiadowczych uczestniczących w przedsięwzięciach pod egidą EAW wyrażało się sceptycznie o przydatności formuły szerokiej debaty profesjonalistów z akademikami, niekiedy z udziałem organizacji pozarządowych. Rozumiejąc przesłanie francuskiego imaginarium bezpieczeństwa, podkreślali potrzebę konkretyzacji projektu EAW i większej praktyczności, np. w formie zamkniętych szkoleń dotyczących nowoczesnych technologii, technik i metod stosowanych

34 Wypowiedzi funkcjonariusza #1, czerwiec 2021 r. oraz funkcjonariusza #3, lipiec 2021 r.

w rzemiośle i sztuce wywiadu³⁵. Z otwartością, ale też sceptycyzmem oceniali wartość dodaną wnoszoną przez seminaria o charakterze akademickim, zauważając, że nie mają one nowatorskiego charakteru³⁶. Z kolei przedstawiciele środowiska naukowo-akademickiego z dużym zadowoleniem, a w niektórych przypadkach wręcz z entuzjazmem, oceniali przyjętą formułę EAW, podkreślając korzyści z synergii tworzących się podczas seminariów i konferencji w ramach Akademii³⁷. Rozbieżna percepcja francuskiego imaginarium może w dłuższej perspektywie umocnić dysonans między teoretycznymi a praktycznymi walorami i oczekiwaniami adresatów działań Akademii. To zaś może wymagać rewizji formuły EAW i odtworzenia francuskiego przywództwa w tym projekcie.

Podsumowanie: w kierunku reaktywacji francuskiego przywództwa w EAW

Europejską Akademię Wywiadowczą należy postrzegać jako element długofalowej strategii umacniania pozycji Republiki Francuskiej w obszarze bezpieczeństwa europejskiego. W założeniu projekt EAW akcentował „europejskość” pierwotnej idei i doniosłość dla podnoszenia świadomości ryzyk i zagrożeń w coraz bardziej turbulentnym środowisku bezpieczeństwa. Biorąc pod uwagę formalne ograniczenia nałożone na współpracę wywiadowczą w UE, utworzenie EAW było emanacją francuskiego imaginarium bezpieczeństwa wspartego przez 22 państwa europejskie zainteresowane rozwojem kultury wywiadowczej na poziomie strategicznym. Struktura sieciowa ICE, zaprojektowana jako platforma do refleksji, wymiany i rozpowszechniania wiedzy o wywiadzie, stanowi podstawę indywidualnego wkładu interesariuszy.

35 Wypowiedzi funkcjonariuszy #7, #8 i #9, czerwiec 2022 r.

36 Jak powiedział dosadnie były funkcjonariusz służb belgijskich i jednej z agencji UE w 2022 r., „nam nie trzeba wyjaśniać, czym jest wywiad i jakie teorie go objaśniają”. Wywiad nieustrukturyzowany z funkcjonariuszem #7, czerwiec 2022 r.

37 Wypowiedzi anonimowych ekspertów i naukowców zajmujących się studiami wywiadowczymi z Hiszpanii, Grecji, Niemiec, Holandii i Francji zebrane w 2021 r. Rozmowa online w kwietniu 2022 r. z Iztokiem Prezeljem, dziekanem Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu w Ljubljanie, organizatorem seminarium „Radicalisation. The Societal Response to Radicalisation and the Role of the Security Environment” w ramach EAW w lutym 2022 r.

Dotychczasowy bilans aktywności EAW, a także przyszłe możliwości praktycznego działania wyraźnie wskazują na utrzymujący się rozdźwięk między ukształtowanym przez Francję imaginarium europejskiej kultury wywiadowczej a obrazem rzeczywistej współpracy w ramach EAW i jego odzwierciedleniem w europejskich strukturach bezpieczeństwa. Odnotowując niski poziom intensywności działań Akademii, dekoracyjną rolę prezydencji, a także niespełnione plany rozwoju działalności edukacyjnej, badawczej i popularyzatorskiej, należy zwrócić uwagę na brak konsekwencji w projekcji imaginarium bezpieczeństwa przez Francję. Mimo że projekt EAW jest mocno związany z francuską wizją Europy obronnej, europejską autonomią strategiczną czy nawet najnowszą propozycją „europejskiej wspólnoty politycznej” z 9 maja 2022 r., jego efektywna i skoordynowana realizacja nie została wystarczająco mocno wsparta przez rząd francuski. W realizacji nowych projektów o charakterze przekrojowym i wielostronnym wymagane jest silne i skuteczne przywództwo. Formalnie to prezydencja rotacyjnie kieruje pracami Komitetu Sterującego, a Stały Sekretariat administruje bieżące działania. Ani pierwsza prezydencja chorwacka, ani kolejne – Wielkiej Brytanii i Włoch – nie podjęły energicznych działań i nie wykazały silnego zaangażowania w rozwój działalności EAW. Stały Sekretariat pod francuskim kierownictwem ograniczył się w okresie od września 2020 r. do maja 2022 r. do zorganizowania we współpracy z wyznaczonymi instytucjami partnerskimi sześciu wydarzeń (seminaria, webinaria, szkolenie) oraz sporadycznych wpisów na stronie internetowej Akademii. Prowadzi to do wniosku, iż francuski projekt europejskiej kultury wywiadowczej jako elementu imaginarium europejskiego bezpieczeństwa uległ rozproszeniu na luźno skoordynowane lokalne inicjatywy aktywizujące stosunkowo wąskie i zróżnicowane środowiska osób związanych z bezpieczeństwem europejskim i współpracą wywiadowczą.

Od czasu przemówienia prezydenta Macrona na Sorbonie w 2017 r. Francja włożyła wiele wysiłku organizacyjnego i politycznego w uzyskanie poparcia rządów europejskich, przezwyciężenie sceptycyzmu niektórych ważnych aktorów (np. Niemiec) i nadanie mocnego impulsu do uruchomienia i pierwszej fazy działalności Europejskiej Akademii Wywiadowczej. Jednak logika współpracy międzynarodowej w stosunkowo nowym obszarze dotyczącym konkretnych i wrażliwych kwestii, takich jak budowa kultury wywiadowczej, wymaga konsekwentnej i długotrwałej mobilizacji uczestników projektu poprzez stałe odwołanie do elementów tożsamościowych, zawartych

w imaginariu bezpieczeństwa europejskiego. Wskutek luźnej instytucjonalizacji i przyjętej formuły sieciowej uczestnicy EAW doprowadzili do wyhamowania projektu i zredukowania do pojedynczych wydarzeń organizowanych przez poszczególne instytucje afiliowane przy Akademii.

Projekt EAW był echem hasła kampanii prezydenckiej Emmanuela Macrona: „Europa, która chroni”. Według znanego francuskiego politologa Martina Quenceza prezydent Macron podtrzymuje stanowisko, że interesy narodowe Francji najlepiej bronić i promować na szczeblu europejskim³⁸. W podobnym duchu komentowała to Katia Adler z „The Economist”: „Emmanuel Macron jest znany (i czasami dlatego nie lubiany przez niektórych przywódców UE) z tego, że wydaje się być zawsze chętny do wzmocnienia pozycji Francji na międzynarodowej scenie dyplomatycznej – nawet wtedy, gdy mówi o znaczeniu wzmocnienia globalnej roli UE”³⁹.

Francja podczas prezydentury Macrona aprobowała zróżnicowaną integrację jako pragmatyczne podejście do rozluźnienia ponadnarodowych struktur integracji, a także coraz większych rozbieżności stanowisk pomiędzy państwami UE. W sferze bezpieczeństwa wezwanie do europejskiej autonomii strategicznej przyniosło szereg inicjatyw i propozycji na poziomie UE oraz poza jej ramami prawnymi i instytucjonalnymi. Kładąc nacisk na wywiad jako część bezpieczeństwa europejskiego i proponując koncepcję europejskiej sieci przyczyniającej się do budowy wspólnej kultury wywiadowczej, Francja odpowiedziała na słabnący efekt europejskiego imaginariu bezpieczeństwa w dobie brexitu, kryzysu migracyjnego i dezynwoltury administracji Trumpa. Początkowa mobilizacja przedstawicieli rządów, służb wywiadowczych i środowisk akademickich z 30 państw europejskich, jak również zamysł tworzenia synergii między praktykami i naukowcami oraz wzmacniania zaufania publicznego poprzez angażowanie przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, nie została jednak podtrzymana przy zastosowaniu skutecznego przywództwa legitymizującego francuskie imaginariu bezpieczeństwa europejskiego. Tylko silne

38 M. Quencez, *Europe as a power: A French vision for Europe in the world*, Heinrich Böll Stiftung [online] 8 I 2021: <<https://www.boell.de/en/2021/01/08/europe-power-french-vision-europe-world>> [dostęp: 12 VI 2021].

39 K. Adler, *EU leaders attempt to dodge Putin's divide and rule tactics*, BBC News [online], 8 II 2022: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-60297736>> [dostęp: 8 II 2022].

przewodnictwo narodowe, do którego predystynowana jest Francja, może zapewnić trwałość i perspektywiczność działań Europejskiej Akademii Wywiadowczej.

Bibliografia

- Adler K., *EU leaders attempt to dodge Putin's divide and rule tactics*, BBC News [online], 8 II 2022: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-60297736>> [dostęp: 8 II 2022].
- Anderson B., *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, wyd. zm., Verso, London – New York 1991.
- Baczko B., *Wyobrażenia społeczne. Szkice o nadziei i zbiorowej pamięci*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Castoriadis C., *L'institution imaginaire de la société*, Editions du Seuil, Paris 1975.
- Cécile J.-J., *Le renseignement français à l'aube du XXIe siècle*, Lavauzelle, Paris 1998.
- Conrad, G., *Situational Awareness for EU Decision-making: The Next Decade*, „European Foreign Affairs Review” 2021, vol. 26, no. 1, DOI: 10.54648/eerr2021006.
- Décret n° 2010-800 du 13 juillet 2010 portant création de l'académie du renseignement*, <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000022481056/>> [dostęp: 5 V 2021].
- Défense et sécurité nationale. Le Livre Blanc*, Odile Jacob/La Documentation Française, Paris 2008.
- Denécé E., Arboit G., *Intelligence Studies in France*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2010, vol. 23, no. 4, DOI: 10.1080/08850607.2010.501694.
- Faure C., *Aux services de la République – Du BCRA à la DGSE*, Fayard, Paris 2004.
- Gałganek, A., *Metoda śledzenia procesu i mechanizmy przyczynowe w badaniu stosunków międzynarodowych*, „Przegląd Politologiczny” 2018, nr 2, DOI: 10.14746/pp.2018.23.2.1.
- Gruszczak A., *Europejska wspólnota wywiadowcza. Prawo – instytucje – mechanizmy*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2014.
- Gryz J., *Francuska „Biała Księga” – obrona i bezpieczeństwo narodowe*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2019, nr 4, s. 87–109, DOI: 10.34862/rbm.2010.7.
- Hałas E., *W kierunku socjologii procesów symbolicznych. Zarys problematyki*, „Studia Socjologiczne” 1998, nr 2 (149).
- Hayez P., *Après le terrorisme...: quels enjeux pour les services de renseignement?*, „Cahiers de la sécurité” 2010, no. 13.
- Holeindre J.-V., Oudet B., *Les études sur le renseignement en France. Généalogie, structuration et propositions*, „IRSEM Note de recherche” 2018, no. 67.
- Inchaurrega G., *Académie du renseignement*, [w:] *Dictionnaire du renseignement*, red. H. Moutouh, J. Poirot, Perrin, Paris 2018.

- Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique*, 26 IX 2017, <https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-795-fr.pdf> [dostęp: 12 V 2022].
- Lacoste P., *Préface*, [w:] *Défense et renseignement*, red. P. Pascallon, Editions L'Harmattan, Paris 1995.
- Laurent S.-Y., *Pour une véritable politique publique du renseignement*, Institut Montaigne, Paris 2014.
- Letter of Intent concerning the development of the Intelligence Collège in Europe*, <<https://www.intelligence-college-europe.org/wp-content/uploads/2020/03/LoI-English.pdf>> [dostęp: 3 III 2020].
- Livre blanc. Défense et sécurité nationale 2013*, Direction de l'information légale et administrative, Paris 2013.
- Lledo-Ferrer Y., *Europe et renseignement: de la raison d'État à la raison d'États?*, „Revue Défense Nationale” 2019, no. 819.
- Ławniczak K., *Process tracing. Śledzenie mechanizmów przyczynowych*, [w:] *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, red. K. Ławniczak, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.
- Macron E., *Discours devant le Collège du Renseignement en Europe*, [online] 5 III 2019: <<https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-2575-fr.pdf>> [dostęp: 12 V 2021].
- Mälksoo M., *The Politics of Becoming European. A study of Polish and Baltic post-Cold War security imaginaries*, Routledge, London – New York 2010.
- Olech A., *Zagraniczna aktywność militarna Republiki Francuskiej*, Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2022.
- Palacios J.-M., *EU Intelligence: On the road to a European Intelligence Agency?*, [w:] *Intelligence Law and Policies in Europe. A Handbook*, red. J.-H. Dietrich, S. Sule, Verlag C. H. Beck, München 2019.
- Paris et Berlin lancent un «G 5» de l'antiterrorisme*, „Le Figaro”, 20–21 III 2004.
- Pretorius J., *The security imaginary: Explaining military isomorphism*, „Security Dialogue” 2008, vol. 39, no. 1, DOI: 10.1177/0967010607086825.
- Quencez M., *Europe as a power: A French vision for Europe in the world*, Heinrich Böll Stiftung [online], 8 I 2021: <<https://www.boell.de/en/2021/01/08/europe-power-french-vision-europe-world>> [dostęp: 12 VI 2021].
- Schuette, L., *One year since Macron's Sorbonne speech: Plus ça change?*, „CER Insight” [online], 25 X 2018: <https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_LAS_25.10.18.pdf> [dostęp: 2 XI 2018].
- Taylor C., *Modern Social Imaginaries*, Duke University Press, Durham – London 2004.
- Wolf M., Ossewaarde M., *The political vision of Europe during the 'refugee crisis': missing common ground for integration*, „Journal of European Integration” 2018, vol. 40, no. 1, DOI: 10.1080/07036337.2017.1404054.